

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Хіміч Марії Ігорівни на тему: «Генеза, сучасний стан та туристсько-рекреаційне значення об'єктів сакральної сфери Івано-Франківської області» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 103 Науки про Землю галузі знань 10 Природничі науки

(протокол розширеного засідання кафедри екології та безпеки життєдіяльності №10 від 20 грудня 2023 р.)

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з державними науково-технічними програмами, напрямами науково-дослідних робіт університету та кафедри, де здійснювалась підготовка здобувача

Переважна частина сучасних досліджень у сфері наук про Землю стосується різних рівнів організації природних компонентів ландшафтної оболонки Землі та практичних аспектів діяльності людини в геопросторі. На цьому тлі дещо виділяються із загального контексту дослідження в галузі сакральної географії, хоча сфера Священного нерозривно пов'язана з ландшафтом, що має ті чи інші духовні вияви. Саме ця сфера і є об'єктом дисертаційної роботи Хіміч Марії Ігорівни.

Актуальність характеризованої дисертації полягає, передовсім, у тому, що дослідження сакральної сфери України започатковані лише 30 років тому, після здобуття незалежності нашої держави та звільнення наукової думки від кайданів «наукового атеїзму». Сакральна сфера виступає об'єктом багатьох галузей знання, перебуваючи у предметному колі різних природничих і суспільно-гуманітарних наук. При цьому чи не центральне місце в дослідженнях сакральних об'єктів належить географії, яка сама розташована на пограниччі природничого та гуманітарного знання.

Дослідження сакральної сфери не обмежуються теоретичним рівнем, вони мають не лише пізнавальний потенціал, а й прикладну спрямованість, і в роботі М. І. Хіміч сакральні місця («священні» гори, «цілющі» джерела, культові споруди тощо) розглядаються, передовсім, як об'єкти туризму, який становить одну з найважливіших галузей господарства постіндустріальної доби. Сакральний туризм є актуальним напрямком сучасної економіки нашої держави, оскільки плекання духовності є вагомим передумовою національного відродження та суттєвим чинником майбутньої перемоги України в історичному двобої з рашистським ворогом.

Традиційно регіоном України з високим рівнем релігійності населення є Прикарпаття (Івано-Франківська область). Тому на його території впродовж багатьох сторіч постала велика кількість храмів, монастирів, каплиць, а також костелів, синагог тощо. Різноманіття сакральної сфери досліджуваної авторкою дисертації території посилює інтерес до її дослідження. Крім того, в умовах карпатського субрегіону Івано-Франківщини, де може розвиватися обмежена

Дисертаційне дослідження пов'язане з тематикою програм наукових досліджень Уманського національного університету садівництва «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (Державний реєстраційний номер 0121U112522).

2. Мета і завдання дослідження

Метою роботи авторки було дослідження передумов формування, походження та геопросторового поширення об'єктів сакральної сфери Івано-Франківської області та оцінка їх туристсько-рекреаційного значення.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі *завдання*:

- удосконалити теоретичний та методологічний апарат сакрально-географічних досліджень;
- вивчити природні та суспільно-історичні передумови формування сакральної сфери Івано-Франківської області;
- провести періодизацію процесу формування сакральної сфери Прикарпаття;
- проаналізувати походження та особливості поширення об'єктів сакральної сфери території дослідження;
- виконати комплексну оцінку об'єктів сакральної сфери території дослідження за показником сакралізації простору та оцінити їхнє туристсько-рекреаційне значення;
- провести кластеризацію об'єктів дослідження із застосуванням математико-статистичних методів;
- прорайонувати територію Івано-Франківської області за ознакою туристсько-рекреаційного потенціалу сакральних об'єктів.

Поставлені завдання виконані мета дослідження досягнута.

3. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій

Головні наукові положення, викладені в дисертаційній роботі, та висновки з проведеного дослідження цілком обґрунтовані й достовірні, що підтверджується результатами апробації матеріалів дисертації, зокрема в ході щорічних науково-практичних конференцій кафедри екології та безпеки життєдіяльності, а також на інших наукових заходах в Україні та за її межами. Зміст дисертації охоплює всі проблемні аспекти теми, що підтверджується достатнім опрацюванням публікацій українських і зарубіжних науковців.

4. Наукова новизна одержаних результатів проведених досліджень

Авторкою *уперше*:

- виконано комплексне географічне дослідження об'єктів сакральної сфери Івано-Франківської області в аспекті їхньої генези (природного, природно-антропогенного та антропогенного);
- визначено періоди формування антропогенних сакральних об'єктів;
- розраховано показник, який об'єктивно відображає динаміку спорудження антропогенних сакральних об'єктів у процесі історичного розвитку регіону;

- розроблено методику інтегральної оцінки об'єктів сакральної сфери Івано-Франківської області за показником сакралізації простору;
- виконано оцінку сакральних об'єктів Івано-Франківської області для розвитку туризму та рекреації;
- проведено регіональне туристсько-рекреаційне районування території Івано-Франківської області.

Удосконалено:

- теоретичний та методологічний апарат сакрально-географічних досліджень;
- методику оцінки сакральних об'єктів рекреації та туризму.

Отримали подальший розвиток:

- поняттєво-термінологічний апарат суспільної географії;
- методика тематичного суспільно-географічного районування.

5. Повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до наукових публікацій, опублікованих зі співавторами

Матеріали та результати, викладені у дисертації, цілком повно представлені в опублікованих автором 13 наукових працях, зокрема трьох статтях у фахових виданнях України, двох статтях, що індексується у наукометричній базі Index Scopus, вісьмох працях апробаційного характеру. Обсяг статей у фахових виданнях України становить від 0,5 до 0,75 др. арк., усі статті – одноосібні.

6. Список опублікованих праць за темою дисертації СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Хіміч М.І. Передумови та туристсько-рекреаційне значення сакралізації пам'яток неживої природи в Івано-Франківській області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія.* 2022. 53 (2). С. 89–99.

2. Хіміч М.І. Суспільно-географічні передумови формування сакральної сфери Івано-Франківської області. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки».* 2023. №18. С. 31–40.

3. Хіміч М.І. Оцінка сакральних ландшафтних комплексів Івано-Франківської області. *Ландшафтознавство.* 2023. Вип. 3 (1). С. 87–100.

Статті у міжнародних наукових виданнях:

4. Хіміч М.І. Об'єктно-предметна сфера рекреаційно-ландшафтознавчих досліджень. *Norwegian Journal of development of the International Science.* 2021. №53. С. 15–17.

5. Хіміч М.І. Системоутворюючі об'єкти сакральної сфери Івано-Франківської області. *SWorldJournal.* Економічна академія Д. А. Ценова, Свіштов. Болгарія. 2023. Вип. 21. С. 59–66.

Публікації, у яких засвідчено апробацію матеріалів дисертації:

6. Кисельов Ю.О., Ужела М.І. Історико-культурні рекреаційні ландшафти Прикарпаття. *Охорона довкілля: збірник статей XV Всеукр. наук. Таліївських читань (м. Харків, 30 жовт. 2019 р.).* Харків, 2019. С. 32–34.

7. Ужела М.І. *Натуральні рекреаційні ландшафти Прикарпаття. Екологія – шляхи гармонізації відносин природи та суспільства*: збірник тез VIII Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Умань, 16 жовт. 2019 р.). Умань: Ред.-вид. відділ УНУС, 2019. С. 81–82.

8. Хіміч М.І. *Сакральні-географічні пам'ятки Прикарпаття як об'єкти туризму. Регіон – 2020: суспільно-географічні аспекти*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Харків, 2–3 квіт. 2020 р.). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2020. С. 146–147.

9. Хіміч М. І., Рудий Р. М. *Аналіз геологічної будови Прикарпаття в межах Івано-Франківської області: землевпорядний аспект. Використання традиційних і сучасних технологій у геодезії, картографії, землеустрої та кадастрі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Умань, 28 квіт. 2021 р.). Умань: Сочінський М. М., 2021. С. 38–40.

10. Хіміч М.І. *Геопросторова організація соціально-географічних об'єктів. Здобутки молодих учених у геодезії та землеустрої*: матер. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. молодих учених (м. Умань, 11 листоп. 2022 р.). Умань, 2022. С. 108–111.

11. Хіміч М.І. *Природні передумови формування рекреаційних ландшафтів Прикарпаття. Екологія – шляхи гармонізації відносин природи та суспільства*: збірник тез XI Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Умань, 13 жовт. 2022 р.) / Під ред. д.е.н. О.О. Непочатенко. Ред.-вид.відділ УНУС, Умань, 2022. С. 79–81.

12. Хіміч М. І. *Географічні передумови генези Гошівського монастиря як сакрального об'єкта. Світ наукових досліджень. Випуск 19: матеріали Міжнар. мультидисциплінарної наук. Інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 23–24 трав. 2023 р.)* / [редкол. : О. Патряк та ін.] ; ГО «Наукова спільнота»; WSSG w Przeworsku. Тернопіль: ФО-П Шпак В.Б. С. 161–164.

13. Хіміч М.І. *Сакральні ландшафти як елементи туристичних дестинацій в екологічному туризмі. Екологія – шляхи гармонізації відносин природи та суспільства*: збірник тез XII Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Умань, 12 жовт. 2023 року) / Під ред. д.е.н. О.О. Непочатенко. Ред.-вид. відділ УНУС, Умань, 2023. С. 92–94.

7. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації полягає у виявленні особливостей походження, просторово-часових чинників формування та поширення об'єктів сакральної сфери Івано-Франківської області. Результати дослідження використані при виконанні заходів, що стосуються охорони історико-культурної спадщини Управлінням культури, національностей та релігій, Калуської міської ради. Матеріали дисертаційної роботи впроваджені у навчальний процес кафедри екології та безпеки життєдіяльності факультету плодоовочівництва, екології та захисту рослин Уманського національного університету садівництва при викладанні навчальних дисциплін: «Охорона навколишнього середовища», «Збалансоване природокористування», «Географія туризму», «Заповідна справа».

8. Характеристика структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків і додатків та є завершеною науковою працею, що висвітлює результати досліджень сакральної сфери Івано-Франківської області та її туристсько-рекреаційного значення. Дисертаційна робота має логічну послідовність розглянутих питань, написана літературною українською мовою, стиль оформлення тексту повністю відповідає чинним вимогам до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

9. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

1. У підрозділі 1.1. при здійсненні аналізу праць, щодо визначення дефініції «сакральна географія», згадувані авторкою наукові джерела, варто було б структурувати у табличному форматі.

2. У змісті роботи і по тексту у Розділі 2,3,4 не варто поділяти інформацію на підпункти.

3. У таблицях та рисунках зазначити авторство та вказати джерело їх походження, наприклад «складено автором на основі проведеного аналізу» або «розроблено автором за даними [25, с.12; 29 с. 47]» тощо.

4. Оскільки таблиця 3.1. «Природні і природно-антропогенні сакральні об'єкти Івано-Франківщини» є занадто громіздкою, варто винести її в Додатки.

5. Враховуючи наявність зв'язків і відносин між об'єктами, що територіально формують сакральну сферу, авторці варто було б вживати термін «сакральна система».

6. Для відображення наочності важливості туристично-рекреаційної діяльності у системі розвитку об'єктів сакральної сфери, було б добре якби авторка розробила й відобразила в тексті дисертації хоча б один туристичний маршрут.

Зазначені дискусійні положення та зауваження не применшують загальної наукової та практичної цінності дисертаційної роботи Хіміч М. І.

10. Загальний висновок

Основні наукові результати, викладені в дисертації, отримані авторкою самостійно. Щодо положень, сформульованих іншими науковцями, то на них наведено необхідні посилання. Дисертаційне дослідження виконане Хіміч Марією Ігорівною на тему «Генеза, сучасний стан та туристсько-рекреаційне значення об'єктів сакральної сфери Івано-Франківської області» є завершеною самостійною науковою працею, що характеризується актуальністю, новизною, практичною спрямованістю на вирішення проблем розвитку туристично-рекреаційного значення об'єктів сакральної сфери Івано-Франківської області.

Наукові положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими та отримали необхідну апробацію на науково-практичних конференціях різних рівнів організації. У публікаціях здобувачки відображені всі положення дисертаційного дослідження.

Зміст дисертації відповідає зазначеній меті дослідження та сформульованим завданням. Структура та обсяг дисертації відповідають

чинним вимогам.

Дисертаційна робота відповідає спеціальності 103 Науки про Землю та п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44 і може бути рекомендована для подання до публічного захисту на здобуття ступеня доктора філософії у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 103 Науки про Землю, галузі знань 10 Природничі науки.

Головуючий на засіданні,
професор кафедри екології
та безпеки життєдіяльності,
доктор географічних наук, професор

Сергій СОНЬКО

Підпис <i>Сергій Сонько</i>
ЗАСВІДЧУЮ
Завідуючий кафедрою екології та безпеки життєдіяльності Уманського НУС
<i>Сергій СОНЬКО</i>
20 7 2023

